

KONFLIKTY NÍZKÉ A STŘEDNÍ ÚROVNĚ

Trvalý mír se nikdy nezdál být tak jistý, jako po rozpadu světové bipolarity a ukončení dlouholeté konfrontační politiky velmocí. Následující uvolnění však bylo příliš krátké a konfrontační situace se objevily znovu s daleko větší intenzitou a na více místech současně. Řada evropských strategií hodnotila ještě před třemi roky aktuální i perspektivní strategické prostředí Evropy jako nekonfrontační a prognózovala velmi nízkou pravděpodobnost vzniku konfliktů na evropském kontinentu. Tyto prognózy se ukázaly jako zcela nevěrohodné, naopak v strategickém prostředí Evropy narůstají ohniska napětí, probíhající konflikty se prohlubují a kritičtější se stává situace i v oblastech sousedících s Evropou, tj. na Blízkém a Středním východě.

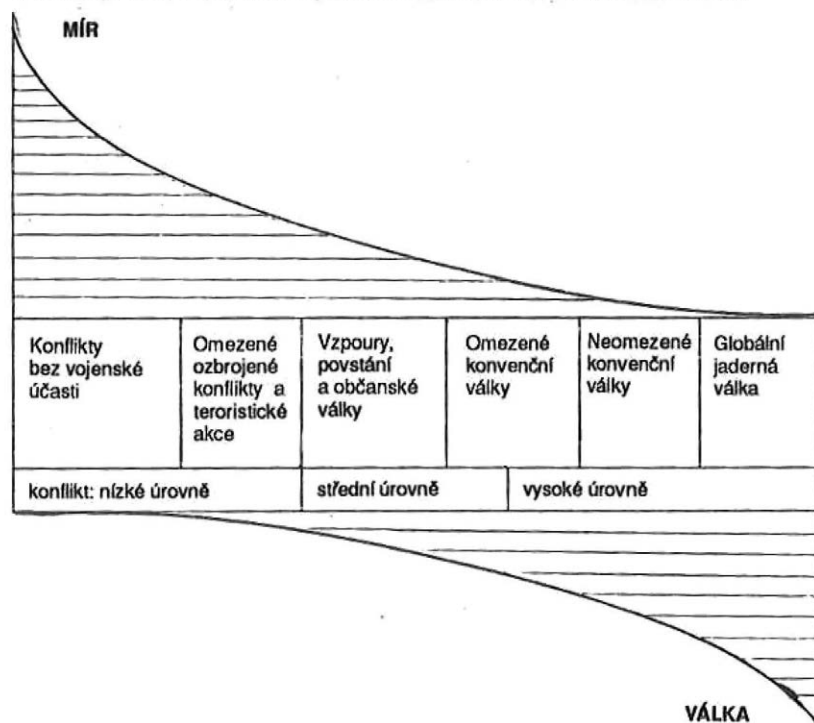
Jednou z hlavních příčin hlubokého omylu evropských strategií a politiků jsou výchozí podmínky pro vypracování prognóz vývoje, které stále ještě vycházejí z binární soustavy uvažování o válce a míru, tj. o konfliktním a bezkonfliktním stavu. Za konfliktní stav se v Evropě považují pouze mezní stavy tohoto jevu, které jsou charakterizovány střetnutím pravidelných složek ozbrojených sil dvou nebo více států.

Známý americký analytik konfliktů B. A. Baily k tomu poznamenává: "Vojska evropských států jsou cvičena převážně pro neomezenou jadernou a konvenční válku. Vzhledem k dlouhodobé participaci USA na konfliktech má americká strana důsledněji propracovaný systém použití ozbrojených sil, který vychází z principu minimální síly".

K tomu je třeba ještě doplnit, že ve způsobu výcviku armád se odrážejí strategické přístupy vrcholového velení armád evropských států ke konfliktům, potvrzujícím silnou tendenci k binárnímu způsobu přípravy a zasazení armád, ale i stanovisek, která předkládají svým politikům.

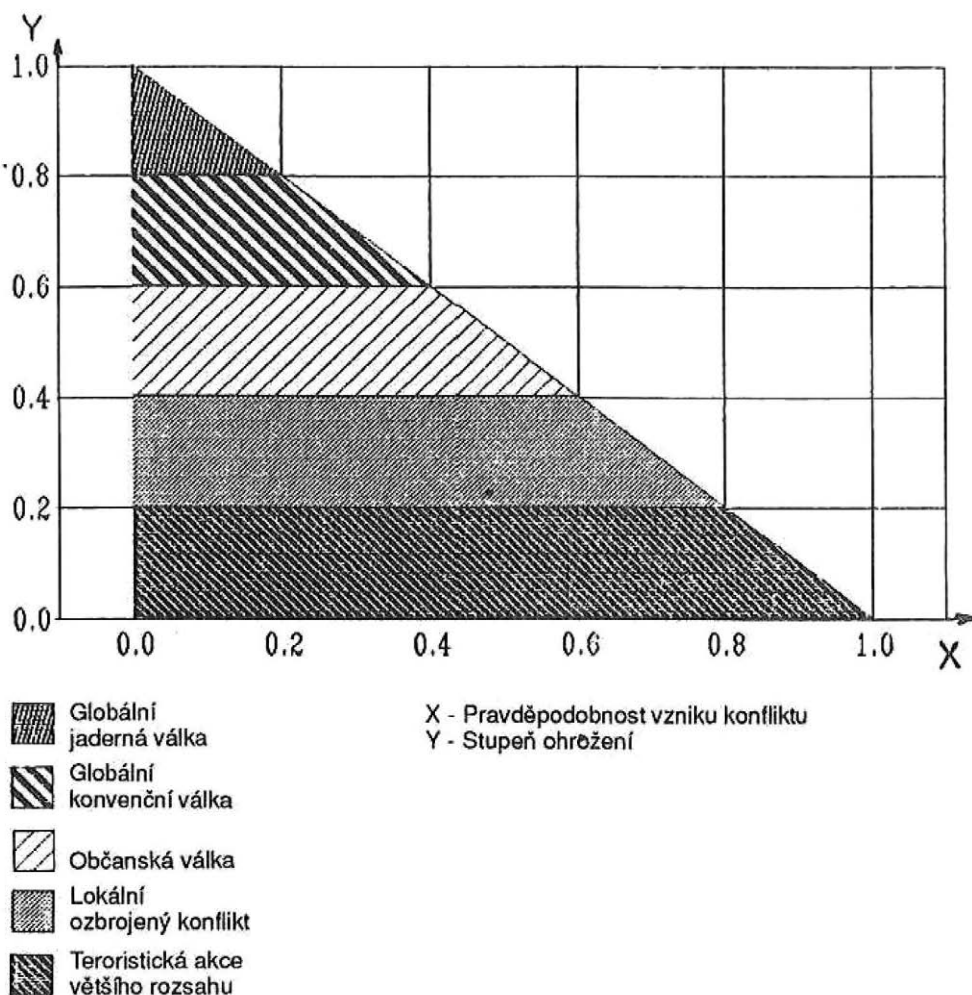
Historická praxe Evropy možná dává za pravdu evropskému způsobu vidění konfliktů, avšak světová historická praxe několika posledních desetiletí spíše potvrzuje teorie amerických strategů, že mezi hlubokým mírem a válkou existuje poměrně jasně strukturovaný přechodný stav, v jehož rámci je řešení konfliktů levnější, humánnější a efektivnější. Některé teoretické závěry byly bezprostředně po jejich ověření využity k analýze předchozích konfliktů, a tedy i přechodových stavů před započatím války. Ukazuje se, že konflikty mají tendenci spontánně přerůstat ve svá vyšší stadia, nejsou-li přijata racionální opatření k jejich řešení a neutralizaci. Spektrum možných úrovní konfliktů v přechodovém stavu mezi mírem a válkou je znázorněno na grafu 1.

Graf 1: Spektrum konfliktů v přechodovém stavu mezi válkou a mírem

Současná situace v jižní a jihovýchodní Evropě potvrzuje teoretické závěry, prezentované na 1. sympoziu k problematice konfliktů, konaném ve Spojených státech amerických v prosinci roku 1989. Ze simulování konfliktních situací vyplynulo, že pravděpodobnost vzniku globálního jaderného konfliktu, jako konfliktu nejvyššího stupně, byla a je poměrně nízká, i když její vznik by měl nejzohoubnější následky. V tom se plně potvrzují prognózy evropských strategií. Jejich závěry se však nepotvrzují vůbec, pokud jde o konflikty nižších úrovní, což vyplývá z grafu 2. Vznik konfliktu nižší úrovně je pravděpodobnější a nejnižší úrovně dokonce velmi pravděpodobný.

Graf 2: Pravděpodobnost vzniku konfliktu

Je otázkou, zda má mít graf lineární nebo exponenciální průběh. Z hlediska ohrožení státu by nesporně exponenciální křivka lépe odpovídala charakteru ohrožení těchto státních útvarů, které jsou charakterizovány stabilizovanou ekonomikou a demokratickým politickým systémem. I když i pro ně je pravděpodobnost ohrožení v důsledku terorismu stejně velká jako pro ostatní státy, ohrožení má jen nepatrný vliv na jejich stabilitu a tyto státy jsou schopny v krátké době přijmout efektivní opatření k přechodu do rovnovážného stavu.

Z hlediska států nastupujících cestu k ekonomické stabilitě a perspektivní prosperitě, demokratickému politickému systému a státní suverenitě je citlivost na všechny vnější i vnitřní vlivy daleko vyšší a je opět otázkou diskuse, zda lineární průběh není příliš optimistickým zobrazením skutečného stavu. Typickým příkladem nesprávnosti optimistického pohledu na neoptimistickou realitu může být konflikt nám geograficky nejbližší, v Jugoslávii.

V této zemi nepanoval absolutní vliv Moskvy, nebyl zde budován společenský systém podle modelu centralizované řízené ekonomiky a potlačování principů tržního hospodářství zde bylo ze všech postkomunistických zemí bezesporu nejmenší. Nejsou dokonce tak příliš vzdálené doby, kdy byl tento model ekonomiky a politického systému dáván za vzor. Dokonce zde nebyly patrné ani výraznější národnostní problémy, kromě problému Kosova. Přesto se zdánlivě bez vnější a výrazné vnitřní příčiny rozpoutal nejdříve politicky podbarvený a posléze tvrdě nacionální konflikt, v němž se žádná ze stran nehlásí příliš vehementně k ideálům demokracie. Z dřívějšího modelu teorie konvergence se stalo nejbolavější místo Evropy. Konflikt tohoto charakteru již nebude možné zařadit, vzhledem k jeho důsledkům, do kategorie konfliktů malé nebo střední úrovně. Na problém ošidnosti této kategorizace upozorňuje plukovník Haward L. Dixon ze střediska amerického vojenského letectva pro studium konfliktů nízké úrovně a charakterizuje situaci následovně: "Naneštěstí v budoucím strategickém prostředí budou vznikat konflikty nízké úrovně mnohem komplikovanější a pravděpodobně v nich bude převládat modernější výzbroj. Jednu poznámku bych chtěl uvést k jejich perspektivám. Konflikt nízké úrovně má "nízkou úroveň" pouze pro nezúčastněné pozorovatele zvenčí. Pro lidi vtažené do občanské války nebo sužované denně terorismem je to cokoli jiného, ale ne konflikt nízké úrovně. Pro občana angažujícího se v bojích za svobodu v Afghánistánu, Nikaragui nebo Angole nejde o nízkou úroveň. Dokonce ani pro Američany, držené jako rukojmí v Libanonu a jejich rodiny nebo ty, kteří ztratili život na lince PAN AM nad Skotskem, z jejich hlediska nešlo o konflikt nízké úrovně. Je ironií osudu, že ohrožení života občanů narůstá částečně proto, že se nám podařilo úspěšně zabránit vzniku světové konvenční a jaderné války."

Pro teoretiky je toto stanovisko velice inspirativní a odpovídá i dílčím způsobem na otázku, proč mají konflikty tak silnou vnitřní tendenci přerůstat do vyšších stádií.

Smíříme-li se se závěrem, že **přesná podoba grafu 2** a jeho interpretace je diskutabilní, musíme mu přes všechny výhrady přiznat značnou dávku racionality obecného přístupu. Modelování vzniku a průběhu konfliktů různé úrovně může selhávat v jednotlivých konkrétních případech při opomenutí zásadních nových jevů v makrostrategickém prostředí. V celosvětovém rozsahu však vypovídá o všeobecné tendenci k vzniku většího počtu regionálních konfliktů současně. **Podle různých autorů je uváděno 70 až 85 regionů, v nichž lze očekávat v blízké budoucnosti vznik konfliktů nízké a střední úrovně a někteří pesimističtější prognostikové označují nejméně 5 oblastí s pravděpodobností použití zbraní hromadného ničení.**

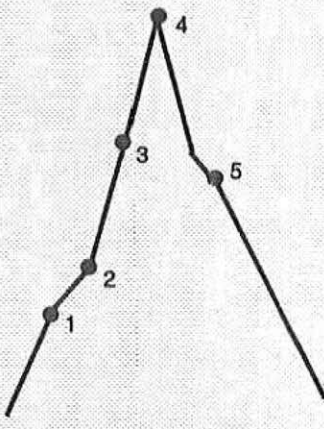
Příčiny konfliktů jsou velmi pestré a řada autorů je podřizuje módním vlnám. Nezřídka bývají za příčiny označovány následky některých hlubších společenských jevů. Kategorizace příčin proto zůstává nadále zcela otevřenou otázkou. Některé nové postřehy jsou například uvedeny v materiálech 1. **sympozia ke konfliktům nízké a střední úrovně**, kde jsou za příčiny konfliktů považovány následující: viz tabulku 1.

Tabulka 1

Politické	– Nestabilita, – rozpad systému hodnot, – vládní korupce, – boj politických stran o moc.
Ekonomické	– Snižování amerického ekonomického vlivu ve světě, – vzájemná provázanost světové ekonomiky, – vzrůstající zadluženost rozvojových zemí.
Sociální	– Populační exploze v nejhudších zemích, – vznik mafií uvnitř ozbrojených sil, – masová migrace obyvatelstva.
Technologické	– Prudký rozvoj a rozšiřování vyspělých vojenských technologií, – eroze americké převahy v technologiích, – zvyšování smrtících účinků zbraní.
Vojenské	– Šíření moderních zbraní, zejména raketových a chemických, – růst ozbrojeného terorismu.

Autoři předpokládají, že překročí-li ve státě, nebo i pouze v regionu některá z výše uvedených příčin hladinu sociální tolerance, dochází ke konfliktu, který snižuje toleranční úroveň v dalších oblastech a konflikt se prohlubuje zcela živelným způsobem. Jestliže nejsou vládou a jejími institucemi včas využity všechny mírové prostředky pro řešení konfliktu, přerůstá konflikt do svých vyšších stádií a použití ozbrojených sil se stává nevyhnutelné. Intenzita využití ozbrojených sil by však vždy měla odpovídat nejnižší možné úrovni, nezbytné pro dosažení cíle státní bezpečnostní politiky a jejich použití by mělo probíhat co nejtransparentnějším formou. Typ vojenské operace by měl vždy odpovídat stavu strategického prostředí - viz obr. 1.

Likvidace konfliktu vojenskou silou však neznamená vyřešení konfliktu a jeho příčin. Obecně mohou být k likvidaci konfliktu využity tři skupiny vojenských aktivit.

Cíle státně bezpečnostní politiky	Stav strategického prostředí	Intenzita využití ozbrojených sil jako nástroje státu	Příklady typů vojenských operací
Vybojování vítězství	Vznik a vývoj války mezi státy nebo koalicemi	 Sociální tolerance k příčinám konfliktů	Globální jaderný konflikt. Globální konvenční konflikt. Válka mezi dvěma státy.
Zabraňování vzniku války	Nepřátelství na pokraji války		Preventivní úder. Bojové akce v silách OSN. Potravinová a zdravotnická pomoc.
Prohlubování mírové spolupráce	Mírové soužití		Pomoc při protiteroristických a protidrogových akcích. Řešení následků pohrom. Humanitární akce v silách OSN.

Obr. 1

Poznámky: 1 - zachování vlivu
2 - odstrašování
3 - donucení
4 - ozbrojené násilí
5 - poválečné aktivity

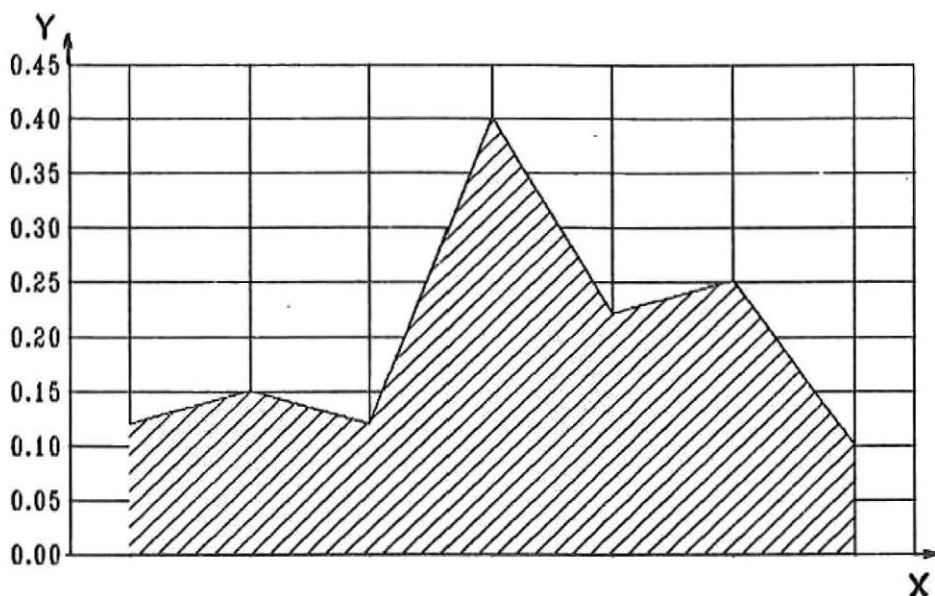
- Mírové aktivity** - zahrnují vojenské operace typu protiteroristických akcí, humanitární pomoc při katastrofách v rámci sil OSN, likvidace následků živelných pohrom apod.
- Protiválečné aktivity** - zahrnují potravinovou a zdravotnickou pomoc strádajícímu obyvatelstvu, účast v silách OSN při akcích typu "peace making" a "peace keeping", demonstraci vojenské síly s cílem odstrašit agresora od jeho úmyslů a preventivní údery na uskupení vojsk připravených k agresi, omezené prostorově i časově.
- Válečné aktivity** - zahrnují omezené nebo neomezené použití zejména konvenčních sil k vyřešení krize prostředky ozbrojeného násilí. Zpravidla to znamená soustředění takových sil, které jsou schopny způsobit agresorovi takové vojenské a ekonomické ztráty, které ho přesvědčí o neefektivnosti pokračování agrese. Tento způsob řešení konfliktů však selhává, pokud nejsou pohnutkou k agresi cíle ekonomického nebo územního zisku, ale například stimuly národnostní, náboženské apod.

Kombinací zmíněných vojenských aktivit lze vytvořit celou škálu modelových situací, z nichž lze vybrat tři krajní modelová řešení.

A) Model mírový - znázorněný na grafu 3. Představuje konfliktní situaci, narůstající v mezích mírového soužití až po spodní hranici stavu, označovaného termínem "na pokraji války". Výchozími podmínkami pro řešení konfliktu je cíl státně bezpečnostní politiky "zabránit vzniku války". Vedle souboru diplomatických a zahraničně politických aktivit jsou využity pouze vojenské aktivity, zařazené ve skupině "mírové". Pro řešení konfliktu je podstatné, aby byl zachován "vliv". Konflikt potom nevybočí z rámce vztahů mírového soužití a návrat k normálu je rychlý, bez recesí a dlouhodobého dopadu na vzájemné vztahy. Jde o nejefektivnější a nejčastější model řešení krizových situací.

Graf 3: Mírový model

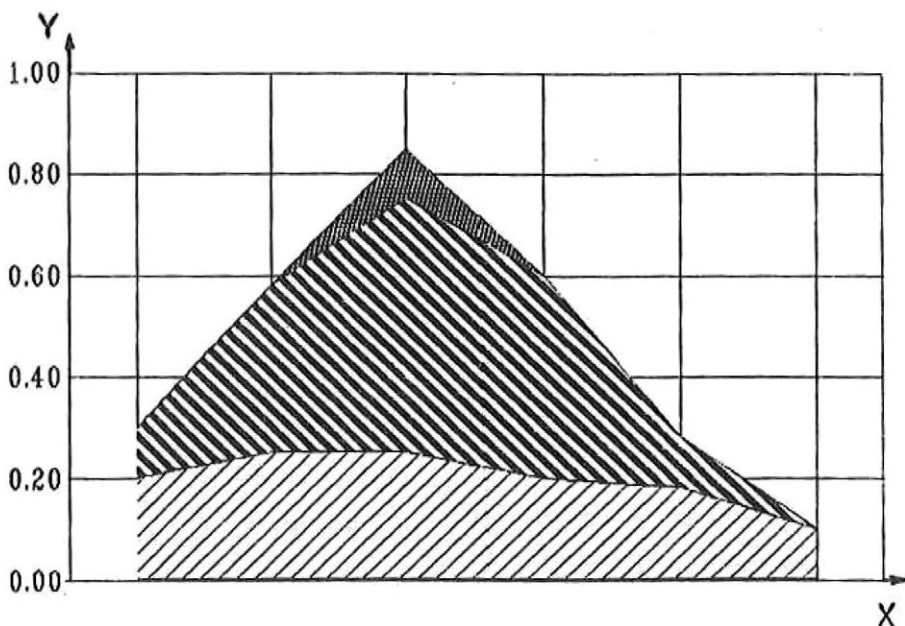
Mírové aktivity

X - Relativní čas

Y - Stupeň ohrožení

B) Model odstrašovací - znázorněný na grafu 4. Cílem státní bezpečnostní politiky je "zabraňovat vzniku války". Využívá všech aktivit, uvedených v modelu mírovém, až do vyčerpání jejich efektivity a poté přechází na plné využití vojenských operací, zahrnutých do skupiny "protiválečné aktivity". Může po omezenou dobu přerůst do ozbrojeného konfliktu pravidelných sil. Rozhodující podíl na řešení konfliktu však mají mírové a protiválečné aktivity. Účinnost řešení konfliktní situace se zpravidla výrazně zvyšuje, využije-li tohoto modelu širší koalice. Jako typické příklady jsou uváděny bombardování Lybie s cílem odstrašit ji od provádění teroristických akcí a Panama, jako příklad protidrogové operace. Průběh konfliktu je zpravidla krátký a přechod do normálního mírového stavu je poměrně rychlý a plynulý. Recese jsou zřídka a zpravidla zvládnutelné mírovým modelem.

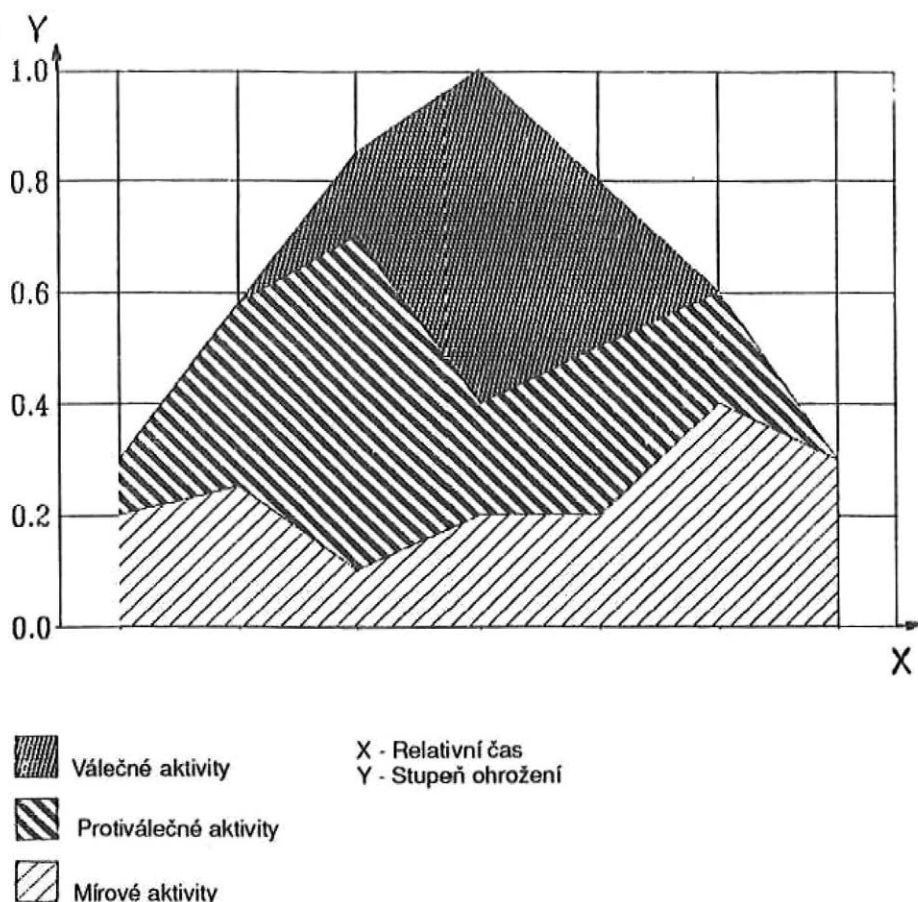
Graf 4: Model odstrašovací

X - Relativní čas
Y - Stupeň ohrožení

C) Model válečný - znázorněný na grafu 5. Působení mírových a protiválečných aktivit je neúčinné. Došlo ke ztrátě "vlivu", odstrašování je opětováno demonstrací vojenské síly, ekonomické a diplomatické donucení selhává i při zorganizování široké koalice. Přejít k využití prostředků ozbrojeného násilí je nevyhnutelný. Ozbrojené násilí je rozhodujícím prostředkem k zabránění dalšího rozrůstání konfliktu. Vzhledem k použití ozbrojeného násilí a ekonomickému oslabení agresora je přechod k normálnímu mírovému soužití zdlouhavý, představuje značné ekonomické ztráty a konflikt má silnou tendenci k recesi. Jako nejčerstvější příklad tohoto modelu je uváděna válka v Perském zálivu.

Graf 5: Model válečný

Neadekvátní použití ozbrojených sil patří jako zcela nový prvek k příčinám ozbrojených konfliktů. Reakci na něj můžeme pozorovat v postupu Spojených států vůči Iráku. Přednost před totálním zničením agresora byla dána jeho vytlačení z okupovaných území a likvidaci materiálně technického potenciálu, využitelného vojensky. Stratégové Spojených států došli k závěru, že nepřiměřené použití ozbrojených sil v tomto konfliktu a obsazení iráckého území by destabilizovalo situaci v arabských zemích této oblasti. Ve svém důsledku by to vedlo k prohloubení konfliktní situace. Potvrzují se rovněž tendence k recesi konfliktu. Návrat k normálnímu mírovému soužití bude zřejmě velmi zdoluhavý.

Ve výjimečných situacích, jaká je například v zemích bývalé Jugoslávie, je válečný model nevyužitelný, protože tento konflikt se dostal mimo rámec racionálních řešení a strategický přístup k jeho urovnání bude muset hledat nové modelové situace.

Modelová řešení konfliktů nemají pouze teoretický význam, ale mají i závažný přínos pro výstavbu ozbrojených sil, a tedy i pro transformaci Armády České republiky. Závěr, že nejpravděpodobnějším druhem střetnutí budou konflikty nízké a střední úrovně vyžaduje, aby odpovídajícím způsobem na změněné geostrategické prostředí reagovala nejen vojenská doktrína, ale i sféra organizace a vyzbrojování armády. V podstatě jde o transformaci armády, připravované zejména na globální konflikty, v armádu schopnou aktivně působit v celém spektru konfliktů. Vyváženost klasických jednotek, schopných hodnověrného odstrašování a vysoce flexibilních a mobilních jednotek, schopných rychlé reakce v rámci teritoria státu i mimo něj je prvořadou podmínkou zachování suverenity a politického vlivu v evropském rámci. Neschopnost poskytnout ozbrojené síly s kompatibilní výzbrojí pro akce OSN a KBSE typu "peace keeping" a "peace making" bude vnímána stejně jako neschopnost zabezpečení vlastní obrany.

Změněné geostrategické prostředí střední Evropy nás zbavilo exponované výjimečnosti a zařadilo nás do pásma zemí, oddělujících od sebe vyspělé regionální mocnosti západní Evropy a regionální mocnosti východní Evropy, procházející turbulentními změnami ve všech oblastech života. Nejsme však vyřazení ani z křížících se zájmů bohatého "severu" a chudého "jihu". Strategické prostředí, ve kterém se Česká republika ocitla, se bude stále více přibližovat přirozenému stavu střetu mnohostranných zájmů. Je proto důvodné se domnívat, že využití ozbrojených sil se stane přirozenou součástí zahraniční politiky státu, který se chce zařadit mezi vyspělé evropské země jak hospodářsky, tak vojensky. Za účast v těchto uskupeních se platí nejen ekonomicky a politicky, ale také vojensky. Rozproštění ochranného deštníku se v těchto koalicích vykupuje přiměřeným přínosem pro společnou obranu.

Jakkoli se zdá vidina úplného odzbrojení ekonomicky výhodná, i pro Českou republiku budou platit zákony západoevropských sdružení a koalic, které vyžadují pozitivní přínos pro společnou věc.

Literatura:

- American Defence Preparedness Association: 1. Annual SO/LIC Symposium Proceedings.
- L. col. John C. Merriam: What Role for Artillery in LIC or MIC?
- B. A. Bailey: Field Artillery and Firepower.
- L. col. Edward E. Thurman: Shaping an Army for Peace, Crisis and War.

Plukovník v zál. Ing. Josef F u č í k

SOUMRAK TANKOVÉHO VĚKU

(Výroba tanků v Československu v letech 1953 - 1990)

Po dlouhá desetiletí byl tank mnohočetným atributem vojenské politiky Československa i ostatních členských zemí bývalé Varšavské smlouvy. Ve vojenské strategii tohoto uskupení, která byla jen odvětvím strategie sovětského generálního štábu, hrál rozhodující úlohu. Masy tanků, valící se k Rýnu, měly sovětským maršálům jistit vítězství v jaderném bipolárním střetnutí v Evropě.

V roce 1956 a 1968 oznámil skřípot pásů na ulicích maďarských a československých měst jiný způsob použití tanků. Jejich kolony sem dorazily k rozdrčení vnitřního nepřítele a kontrarevoluce. Tank se stal významným prostředkem uplatnění Brežněvovy doktríny omezené suverenity.

Kromě své vojenské úderné síly měl však tank v tomto pojetí neméně razantní účinky ekonomické. Bylo to právě Československo, jemuž byl v tomto smyslu přičten nezáviděníhodný úděl - být po dlouhá léta dodavatelem obrněné techniky armádám sovětského bloku. Tato role zánikem Varšavské smlouvy skončila. Stále se však ozývají hlasy, že krize tankové výroby byla vyvolána nesprávnými rozhodnutími pražských federalistů.

ÚTLUM TANKOVÉ VÝROBY - ĎÁBELSKÝ ZÁMĚR NEBO NUTNOST?

Obtíže nadměrné a strukturálně nevýhodné československé zbrojní výroby jsou v podstatě obdobné jako v řadě odvětví tzv. těžkého průmyslu. Jistě, vždyť koncepce extenzivní výroby tanků a dalších těžkých obrněných vozidel nebyla pro naši ekonomiku ničím jiným než jakousi militarizovanou variantou neblahé "ocelové koncepce" se všemi jejími důsledky.

Záměr sovětských představitelů byl v tomto případě jednoznačný. Ve snaze ušetřit maximální rozsah kapacit své vlastní výroby pro vyzbrojování své obrovské armády, usilovali zde vytvořit zbrojnici těžké techniky pro ostatní armády Varšavské